

ความเป็นมาของปัญหา

การนิยามความหมายของคำว่าเสรีภาพ เป็นเรื่องที่ทำไต่ยาก เพราะความหมายของคำว่าเสรีภาพเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่ และสถานการณ์ นอกจากนั้น ความหมายของคำนี้ ยังมีไข้อย่างกว้างขวางในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น เทววิทยา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และการเมือง เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญของความหมายอาจแบ่งได้ ๒

ประการ

ประการแรกคือ เสรีภาพที่ใช้ในความหมายว่า อิสระจากข้อผูกพันทุกอย่าง หรือ มีอิสรภาพที่จะทำอะไรก็ได้

ประการที่สองคือ มีความหมายไปในทางทำให้เกิดความพึงพอใจ (อิฏฐารมณ์) หรือการเป็นไปตามความปรารถนาแห่งตน เช่น คนคุกพันโทษ นักเรียนที่ไม่ต้องไปโรงเรียน เสรีภาพในความหมายนี้ก็คือความสามารถที่จะพ้นจากความไม่พึงพอใจ แต่ถ้ามองว่าบุคคลใด ต้องวางงานนั้น ไม่ใช่สภาพที่น่าพึงพอใจ ก็ไม่เรียกว่ามีเสรีภาพ

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588 - 1679) นิยามคำเสรีภาพว่าเป็นการปราศจากการคัดค้าน ทั้งนี้เพราะการคัดค้านยอมทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ทำให้ความหวังของบุคคลไม่สามารถสำเร็จลงได้ การคัดค้านเป็นเหตุทำให้สิ่งที่มนุษย์พึงพอใจพลัดพรากจากมนุษย์ไป แต่โดยแท้จริงแล้วการขัดขวางและคัดค้าน มีไข่สิ่งที่ไม่ดีเสมอไป ถ้ามองการขัดขวางนั้น เป็นเรื่องของกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เพื่อป้องกันการลวงละเมิดในสังคม

ในแนวทางการเมือง ความหมายของเสรีภาพมีกล่าวถึงไว้เป็นแนววกและแนวลบ ความหมายในแนววกคือ บุคคลสามารถปกครองตัวเองได้ รัฐบาลเป็นของประชาชน ไม่มีการจำกัดขอบเขตแก่ประชาชน รัฐบาลกระทำตามเจตนารมณ์ของประชาชน ส่วนความหมาย

ในแนวฉบับนั้น ประชาชนมีเสรีภาพใต้อำนาจแห่งรัฐ รัฐไม่อาจมาย่ำยีประชาชน ไม่มาบังคับประชาชนให้เป็นไปตามใจชอบ แต่จำเป็นต้องวางขอบเขตไว้ปฏิบัติร่วมกัน

ลักษณะโดยทั่วไป ความคิดแนวเสรีนิยม คือการส่งเสริมเสรีภาพ เพื่อกระตุ้นให้คนได้มีโอกาสพัฒนาเสริมสร้างความสามารถของตนเอง สามารถเลือกแนวทางแห่งการปฏิบัติด้วยตนเอง เพราะมนุษย์ย่อมมีตนเองเป็นสิ่งสำคัญ ดังเช่น แนวความคิดเสรีนิยมของอังกฤษในศตวรรษที่ ๑๘ ที่เนิ่นถึงปัจเจกชน เสรีภาพ และความมีเหตุผลของมนุษย์ คัดค้านการแทรกแซงโดยรัฐ ประกาศความมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ มีได้มีบุคคลใดเป็นนาย หรืออยู่ใต้อำนาจของสิ่งใด มนุษย์เป็นศูนย์กลางของตัวเอง ความคิดในแนวนี้ได้คัดค้านการใช้อำนาจอันมิชอบธรรมที่จะกระทบกระเทือน เสรีภาพของปัจเจกชน

นักปรัชญาหลายท่านมีความเชื่อว่า เสรีภาพ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถละทิ้ง เสรีภาพของตนเองได้ ตัวอย่างเช่น จัง จากส์ รูสโซ แสดงทัศนะเรื่องนี้ไว้ในหนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract) ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาเป็นเสรีและเป็นไทแก่ตัวเอง ไม่มีใครอื่นจะบังอาจเป็นเจ้าของเขาได้โดยไม่ได้รับการยินยอม ไม่ว่าจะโดยกลวิธีใด ๆ การที่จะกล่าวว่าคุณเกิดมาเป็นทาส ก็เท่ากับกล่าวว่าคุณมีใครเกิดมาเป็นมนุษย์เลย ทั้งนี้เพราะว่า การปฏิเสธเสรีภาพ ก็คือการปฏิเสธความเป็นมนุษย์ สิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์และหน้าที่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ไม่มีอะไรที่จะเป็นสิ่งทดแทนให้เสมอได้ สำหรับคนที่อยู่ในสภาพเช่นนั้น แท้จริงแล้วการปฏิเสธเสรีภาพนั้นขัดกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะในเมื่อเรานำเอา เสรีภาพออกจากเจตนารมณ์ที่เท่ากับปลดเบ็ดคล้องคุณค่าทางศีลธรรมออกจากกิจกรรมการปฏิบัติทุกอย่างของมนุษย์ รูสโซ อธิบายว่า ธรรมชาตินั้นเป็นปัจจัยในการดำรงอยู่ของสรรพสัตว์ ธรรมชาติบังคับควบคุมสัตว์ทุกชนิด และมันทั้งหลายก็ต้องยอมสมยอมต่อธรรมชาติ มนุษย์รับรู้เสียงเรียกขานของธรรมชาติเช่นกัน แต่เขาตระหนักดีว่า เขามีเสรีภาพที่จะเลือกปฏิบัติตาม หรือปฏิเสธ และการรับรู้ถึง เสรีภาพอันนี้เอง ที่คุณธรรมความดีของมนุษย์จะถูกแสดงออกมาให้ปรากฏ

จอห์น ล็อก (John Locke, 1632 - 1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้อธิบายว่า สภาวะธรรมชาติมีสภาพเป็นเสรีโดยสมบูรณ์ และในสภาวะนั้นมนุษย์เป็นผู้กำหนดการกระทำของตน มีสิทธิในชีวิตของตนและทรัพย์สินสมบัติของตนเอง

จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart mill, 1806 - 1873) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ในศตวรรษที่ ๑๙ ได้แสดงทัศนะในเรื่องเสรีภาพว่า เสรีภาพต้องประกอบด้วย เสรีภาพทางมโนธรรม เสรีภาพทางการแสดงความคิดและการปฏิบัติในทุกด้าน ทราบได้ว่าการปฏิบัติเหล่านั้นไม่เป็นภัยแก่สังคม เพราะเสรีภาพนั้นยอมทอ้งไม่หมายถึงการกระทำที่ชักชวนหรือกระทบกระเทือนบุคคลอื่นให้ได้รับความเดือดร้อน สิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเสรีภาพของมนุษย์ก็คือการมีเหตุผล อันเกิดจากมโนธรรมของมนุษย์เอง ดังนั้นสิ่งที่จะต้องผูกพันอย่างแยกไม่ออกจากการใช้เสรีภาพของมนุษย์ก็คือความรับผิดชอบ

ในคานาศาสนา แนวความคิดเสรีนิยมจะปรากฏออกมาในรูปของการ เลื่อนนับถือศาสนาตามใจปรารถนา และมีความเชื่อว่า การอยู่ใกล้กับพระเจ้าไม่ได้เป็นเหตุทำให้มนุษย์บรรลุความรู้แจ้งใด แต่มนุษย์จะรู้แจ้งใดโดยอาศัยการใช้เหตุผลของตนเอง โดยผ่านประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การรู้แจ้งคือรู้แจ้งถึงคุณธรรมในตัวมนุษย์ มิใช่การรู้สัจธรรมที่ได้รับจากพระเจ้า

ทางคานเศรษฐกิจนั้น ความคิดเสรีนิยมยอมรับว่า บุคคลแต่ละบุคคลมีเสรีในการแสดงความคิดริเริ่มทางคานธุรกิจ โดยถือว่ากิจกรรมของสังคมสามารถประสานกลมกลืนกันได้ โดยปล่อยให้แต่ละบุคคลดำเนินการ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของตน ดังนั้นตามแนวความคิดนี้ จึงเกิดระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า "ตัวใครตัวมัน" (Laissez - Faire) ขึ้นในอังกฤษในศตวรรษที่ ๑๘ อากัม สมิธ เชื่อว่า บุคคลแต่ละคนมีธรรมชาติที่จะยกกระดักของตนเอง เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการตามธรรมชาติของตน ถ้าปล่อยให้มนุษย์กระทำตามธรรมชาติของตน ผลพลอยได้ก็คือ สังคมโดยรวมจะเจริญขึ้น รัฐจึงไม่ควรเข้าไปควบคุมกิจกรรมของปัจเจกบุคคล รัฐควรปล่อยให้บุคคลแต่ละบุคคลได้ใช้พลังสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ถูกชักนำไปทำกิจกรรมอันมีผลดีแก่สังคมส่วนรวมโดยไม่ตั้งใจ

ระบบเศรษฐกิจซึ่งจัดในรูปของตลาดเสรี มีวัตถุประสงค์ที่จะปล่อยให้พลังงานสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลไหลเวียนโดยปราศจากการคุกคามหรือแทรกแซงทั้ง โดยส่วนรวมหรือส่วนตัว

แนวความคิดเสรีนิยมเป็นแนวความคิดที่ต่อต้านสภาพการณ์ที่จะเป็นตัวจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ และต่อต้านแนวความคิดที่ยกย่องให้สิ่งอื่นนอกเหนือจากตัวมนุษย์มีความสำคัญเหนือมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องพัฒนาความสามารถของตน เพื่อบรรลุถึงความสำเร็จตามเป้าหมายของตนเอง อันเป็นผลให้สังคมได้รับผลสำเร็จไปด้วย เมื่อมีการขัดแย้งเกิดขึ้น นักเสรีนิยมจะพยายามหาแนวทางปฏิบัติโดยสันติวิธี มีเหตุผล เพราะเชื่อว่าการกระทำด้วยความรุนแรงไม่ได้เป็นการแก้ปัญหา แต่กลับเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหามากยิ่งขึ้น อันเป็นผลเสียต่อสังคมส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ แนวความคิดเสรีนิยมจึงมีข้อหลักการที่มนุษย์ได้พยายามหามาตรการบัญญัติไว้เป็นบรรทัดฐานที่แน่นอน แต่ความคิดเสรีเป็นความรู้สึกรักใคร่ที่อยู่กับมนุษย์ผู้มีจิตเป็นเสรี และมีความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์

✓ ส่วนเสรีภาพที่ปรากฏในปรัชญาอรรถิภาวนิยมของชาวกรีกนั้น เน้นว่ามนุษย์คือเสรีภาพ ความเป็นสังคมและทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ภายใต้เสรีภาพของมนุษย์ เสรีภาพเป็นสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใด มนุษย์จำเป็นต้องมีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ มนุษย์ไม่สามารถเลือกที่จะมีเสรีภาพหรือไม่มี อรรถิภาวะ (existence) ของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความหมายมากกว่า สสาริถะ (essence) จนกระทั่งเป็นคำพูดที่แพร่หลายว่า "Existence precedes Essence" สสาริถะ คือ กฎ ระเบียบ ประเพณี หรือความเชื่อต่าง ๆ ดังนั้นเสรีภาพจึงต้องมาก่อนสิ่งเหล่านี้เช่นเดียวกัน

เสรีภาพในปรัชญาอรรถิภาวนิยมของชาวกรีก แม้จะได้รับการยกย่องให้มีความสำคัญกว่าสิ่งใด ชาวกรีกก็ได้เน้นถึงความรับผิดชอบว่าเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กับเสรีภาพ เมื่อมนุษย์คือเสรีภาพมนุษย์ก็คือความรับผิดชอบเช่นเดียวกัน ความรับผิดชอบจะเป็นเครื่องยืนยันว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในการสร้างสรรค์ให้สังคมดีขึ้น การพูดถึงเสรีภาพแต่เพียงอย่างเดียว จะทำให้คุณค่าของปรัชญาต่ำลง เพราะเสรีภาพในแง่นั้นไม่สามารถจะสัมพันธ์กับสถานการณ์จริง ๆ ได้

ในระยะหลัง ความคิดของชาวกรีกเน้นทางด้านสังคมและการเมืองมากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลความคิดมาจากลัทธิมาร์กซิสม์ ทำให้ความคิดหลักของเขาเปลี่ยนไป ชาวกรีกหันไปสนใจ

อธิบายความเป็นไปของประวัติศาสตร์ด้วยความคิดปฏิพัฒนาการแบบสสารนิยม (Material Dialectic) โดยเฉพาะในหนังสือชื่อ Critique of Dialectical Reason แต่เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ยังไม่มีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องวิจัยโดยศึกษาจากงานนิพนธ์เล่มอื่น ๆ ของช่วงหลัง เพื่อเปรียบเทียบกับหนังสือ Being & Nothingness (๑๙๔๓) อันเป็นงานนิพนธ์ปรัชญาที่สำคัญที่สุดของฮาทอร์ในช่วงแรก

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะของ เสรีภาพและความรับผิดชอบที่ฮาทอร์ได้กล่าวถึงในผลงานปรัชญาหลักเล่มแรกของเขา คือ สัตและศูนย์ตา (Being & Nothingness) โดยเปรียบเทียบกับงานในช่วงหลัง เพื่อศึกษาว่าความคิดเรื่อง เสรีภาพและความรับผิดชอบของฮาทอร์คลี่คลายไปอย่างไร สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตจริงในปัจจุบันได้หรือไม่ เพียงไร เขาสามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากการเสนอความคิดเรื่อง เสรีภาพได้หรือไม่

ดังนั้นการวิจัยนี้จึงใ้กว้างขอบเขตศึกษาว่า ในช่วงแรกฮาทอร์กล่าวถึง เสรีภาพและความรับผิดชอบอย่างไร และในงานช่วงหลัง หลังจากที่เขาได้รับอิทธิพลทางด้านความคิดของลัทธิมาร์กซิสม์แล้ว ความคิดของฮาทอร์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เหตุใดเขาจึงได้เปลี่ยนไปเช่นนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยในหัวข้อนี้จะทำให้เข้าใจปรัชญาอัตถิภาวนิยมของฮาทอร์ โดยเฉพาะในความคิดเรื่อง เสรีภาพได้มากขึ้น เพราะเรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญของปรัชญาเรื่องนี้ อันจะทำให้เห็นว่า เสรีภาพตามความคิดของฮาทอร์สามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงในสังคมได้เพียงไร นอกจากนี้ จะทำให้เราเห็นวิธีการ เปลี่ยนแปลงความคิดเรื่อง เสรีภาพของฮาทอร์ได้มากขึ้น

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยกระทำโดย ศึกษางานทางปรัชญาของซารตรชื่อ "สัจและศูนย์ตา" (Being & Nothingness) โดยเฉพาะในส่วนที่กล่าวถึง เสรีภาพและความรับผิดชอบ ต่อจากนั้นจึงศึกษาความคิดจากผลงานของซารตรในช่วงหลัง ที่ปรากฏในหนังสือ บทความ และบทปาฐกถาที่มีผู้รวบรวมไว้ โดย เปรียบเทียบกับผลงานของนักวิจารณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวถึง ซารตร เพื่อช่วยให้เข้าใจความคิดของซารตรได้ดียิ่งขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย